„ЗАСТАВА“ излази редовно: средом, петком и недељом на целом табаку а уторником на по табака.

ЦЕНА ЈЕ ОВА
за Аустро-Угарску
на целу годину . . . . . 14 ф. — н.
на по године . . . . . 7 ф. — н.
за четврт године . . . . . 3 ф. 50 н.
за 1 месец . . . . . 1 ф. 20 н.
За Србију (у злату)
на годину 32 дин. на пола године 16 дин
на четврт године 8 динара.

ЗАСТАВА.

ЛИСТ целокупне српске народне слободоумне странке.

ОГЛАСИ рачунају се по 6 новч. од сваке врсте оваких ситних слова, за жиг се плаћа по 30 новч. сваки пут.

ДОПИСИ шаљу се уредништву, а претплата и огласи администрацији „ЗАСТАВЕ“ у Нови Сад.

НЕНАПЛАЋЕНА ПИСМА не примају се

РУКОПИСИ не враћају се натраг.

Поједини бројеви стају 10 новч

БРОЈ 153. У Новом Саду у недељу 11. (23.) октобра 1887. ГОДИНА XXII.

НА ПРАГУ НОВОГА САБОРА.

(ж.) Писац историје парламентаризма у Угарској имаће без сумње да забележи жалосну чињеницу, да су политичке слободе угарских народа, почевши од увођења државног устава, све више и више сузбијане и скучиване биле. Док је у другим државама развитак устава ударио са свим природним током, ширећи се постепено и захватајући све шире кругове грађанства, — дотле код нас наилазимо на сасвим противну појаву. Слободоумне идеје угарског законодавног тела од 1848. год. нашле су врло слабога израза у конституцији од 1867., и ако се оне сматрају за основу исте. Па и та, конституцијом гарантована права угарских грађана, а нарочито право народног удела у законодавној власти, остала су само права на хартији, као жива иронија сваке слободе и уставности. Није ли то јасан знак, да мађарска народност — das staatenbildende Reitervolk! — као носилац државне идеје у Угарској, није дорасла оној садашњој, мал не рекосмо: недомашној задаћи, коју је себи поставила?

Нисмо ми први, који изричемо таку пресуду о уставности у Угарској, нити нас руководи мржња према Мађарима, јер њихов неуспех у „великој мисији мађарског живља“, осећамо баш ми народности највећма. Било је о томе говора већ одавно у самим мађарским круговима, а избило је мишљење то на површину баш на најкомпетентнијем месту у државном законодавном телу.

У овај мах, кад ове редове пишемо, завршила је заступничка кућа земаљског сабора генералну дебату о адреси. У престоној беседи, којом је садања петогодишња периода сабора отворена, изнео је владалац, као први носилац државне суверености, програм рада саборског. У својој престоној беседи означила је круна оне послове, које би сабор за време свог петогодишњег рада, по њеном расуђењу, у име бољитка државног, посвршавати имао. Сувереност владаочева је правно ограничена уделом народа, као другог носиоца државне суверености. И народ преко свог заступничког тела одговара на престону беседу адресом, у којој, са своје стране, износи пред највиши форум своје мишлење о програму рада, кога би имао наступајући сабор да изврши.

По себи се разуме, да ће се у сабору поднети толико нацрта о адреси, колико је странака у сабору заступљено, а исто се тако по себи разуме, да ће бити примљена и круни предата адреса саборске већине.

Сама адреса владине странке није ништа друго, него парафраза престоне беседе. 1875. год. је садањи министар председник, ступајући на владу, обећао, да ће му прва задаћа бити, да успостави равнотежу у државноме газдинству. Поред осталих неудаћа, које сатиру ову државу, то је једна од најосетнијих. И ево данас, после 12 година своје владавине, не може Тиса још да искупи задату реч, шта више, наше финанције се окрећу сваким даном на горе. По прорачунском нацрту износиће дефицит за идућу годину $3\frac{1}{2}$ милијона више, него прошле године. Средства, којима влада мисли тој несрећи на пут стати, тако су незнатна, да ће она моћи послужити само као палијатив, а никако као радикалан лек. Као таква (средства) спомињу се у адреси: повишење пореза на потрошњу, откуп мањих регала и т. д. Кад се међу тим узме, да на оно неколико милијона, што ће тиме порастети државни приход, зјапи ефективан дефицит од 40 милијона, онда је лако погодити, да ће влада и опет морати притећи староме средству, т. ј. прављењу дугова, повишењу порезе, продавању државних добара и т. д.

Можда ће ко год рећи: ми смо аграрна држава, а ова година је добро понела. па ћемо се лако опростити дефицита.

Међу тим, то не стоји. Наша рана нема цене, јер је потиснута са свију свецких пијаца страном конкуренцијом, па и ако је мало боље родило, оно мора да се даје по тако ниску цену, да ни издалека нећемо моћи покрити све потребе. Крива је у томе много и влада сама, својом погрешном тарифном политиком, која је извоз отештала, да не кажемо онемогућила.

Кад се према томе узме, да ће влада верна своме досадањем финанцијском програму поред немилосрдног утеривања порезе и даље терати раскош и расипати државни новац — онда нас адреса владе, и ако она у ружичастим бојама слика будућност, не може ни мало умирити.

Из овог зла можемо се извући само коренитим преустројством нашег државног газдинства. То препоручује до душе и адреса сједињене опозиције, то је та странка наглашавала толико пута и у сабору самоме, али ни у сабору ни у адреси не рече у чему би се састојало то коренито преустројство, остављајући остварење истога, кад је круна на владу позове.

Адреса крајње левице, као и све досадање енунцијације те странке, креће се на пољу државо-правне опозиције. Сав неуспех у државним финанцијама, управи и т. д. приписује она државо-правној нагодби са Аустријом, дакле дуализму. Ми овом приликом нећемо говорити о тој ствари опширније и помињемо адресу ту само ради једне тачке у њој, где се говори о изборима, и где се оштро, али потпуно праведно напада влада.

Наши избори су познати као курјозум у целом образованом свету, и ми, немађарске народности, знамо их по несрећи, из непосредног искуства најбоље.

Вођа крајње левице Данило Ирањи, напао је због тога оштро на владу, пребацујући јој, да се при изборима служила најнеморалнијим срествима: пресијом, ми том, чашћењем и т. д. Од куда може поштовати грађанин претпостављену му власт, која се тако према њему понаша, и од куда може поштовати званичник свога министра, који га на тако што упућује? Полазећи са становишта, да су избори незаконити били, пориче Ирањи и законитост сабора, који је произишао из тих избора. Такав сабор не може се ни обратити краљу адресом — у име народа.

Да су све те оптужбе основане, види се најбоље из одговора саме владе. Управо она није ни покушала да се брани, није ни порицала истинитост тих пребацивања, но је опозицији на просто одговорила: нисте ни ви бољи него ми, ви сте се при изборима служили истим срествима, којима и ми.

И кад се према такој политици владе и према таком стању у земљи, узме, да је цела генерална дебата о адреси свршена у две седнице, да је управо сабор преко те ствари претрчао, као бос преко трња, онда се мора признати, да је парламентаризам у Угарској дубоко пао. Већина саборска свршава најважније послове државне онако преко руке, не упуштајући се ни у каква дубља саветовања. Добро и бољитак државе и народа, ватрена речитост и дубоки, основани разлози појединих говорника, љубав према отаџбини, сопствена савест, све то не креће ту господу, они су заиста — машина што гласа.

Али не, не окривљујмо их ми, нека им каже истину син њиховог народа, чије родољубље неће моћи сумњичити, чију државничку увиђавност неће моћи порицати Гроф Алберт Апоњи, говорећи ту недавно о мађарским саборима, казао је, да ће о њима „историја тешко моћи што друго забележити, до да су, руковођени бесвесним опортунизмом створили силне законе — по неке добре, далеко више хрђавих, а још више таких, који су на хартији остали — али који се нису могли узвисити до свестраног појимања потреба народних, те су тако могли до душе учврстити власт једне партије, али су поткопали углед парламента, ослабили моралну снагу народа, а јаван живот земље изложили стагнацији и пропадању.“

ЈЕСМО ЛИ НА ДОБРОМ ПУТУ?

II.

Од кад је устао др. Полит „да рекне коју,“ свака се реч његова свршавала с тужбом како су нас „програми“ убили. Ко га слуша, а пао је с месеца, могао би му и поверовати, ал ми који живимо на земној шари, знамо и сувише добро, да нас је убило баш то, што многи и многи нису имали чврста програма.

Имали смо политични програм, програм народне слободоумне странке, и један део војске, изневерио је тај програм. Други део, на челу с др. Политом, исповеда, да се тај програм преживио, али неће да донесе нов, јер „није време програмима.“ Нећемо старо; нећемо ново; хтели би нешто, а опет не смемо; па су нам сад програми криви, као што су нам и „књижари криви,“ што наша књижевност не ваља.

У ствари је то, да смо или неспособни, или страшљивице. Нит имамо политичког, нит књижевног, нит културног, нит економског програма. Ни једно питање нисмо добро пречистили, унели као што треба у народ, ни почели на њему радити. У књижевности, у политици, на свима тачкама влада збрка, и — др. Полит на основу свега тога труби, да није време програмима. Да бог поживи логику.

Нами треба програма већ и зато, да се једаред пречистимо, треба нам програма, да знамо, кога треба избацити из редова, који су ти који преврћу, шарају. А онде где „није доба програмима“, не може се то ни извидити.

Овако се више не може. Војска, која треба да буде „гарда“, та је одиста јадна и жалосна. Др. Полит јој је први показао примером, како треба у одсудном часу побећи, и завући се у буџак.

У нас има људи, који воле у кафани да изваде дуванџару, на којој је лик Милетићев, те нуде у около дуваном. А кад се на беду састану макар само са парченцетом каквог мађарског чиновника, онда нестаје дуванџаре, и они су дуван „заборавили код куће.“ Такви смо ми „народњаци.“

Може ми се рећи, да је то редак пример. Јест, редак пример, јер су већ ретке дуванџаре са ликом Милетићевим, ал ево да видите каква је половина наших уважених људи. У четир ока, на улици, чак и на јавним зборовима, они су „народњаци“. И то нису „народњаци“ за дан два, него обично за три године. Дабогме, да ту не учине ништа озбиљно као такви, јер кад нико не ради ништ озбиљно, не морају ни они. А кад после три године дође до избора, дође дотле, да се бар не-

ЛИСТАК.

РОБИЈАШКА „ПАЛАТА“.

Један од мојих земљака био велики „џамбас“. Већма је волео видити лепа коња, ма у туђем хаму, но лошијег у својој рођеној штали. Кад га је једном нанео пут у Беч, молио ме је, да га мало проведем. Ја му почео ређати. Те не знам позориште ово, па оно; те не знам галерија слика, концерт, орфејум...

Он само врти главом. „Нећу ти шваписке комедије“, вели, „него сам чуо, да се могу видети царске штале. Молим те, да идемо тамо. Та онде мора бити коња, за приповест“.

Ко хоће да види царске штале, мора чекати дан, па извадити дозволу. Мој земљак је чекао. Кад смо отишли тамо, зачудисмо се обојица. Та оно су читави салони. Патос се светли, зидови дивни, намештај, да ти око стане. Мој земљак и заборавио да гледа на коње. „Ај, ај“, рече зачуђено, „та овде је боље бити и коњ, него код нас човек!“

На овај узвик сам се сетио, кад сам са једним мађарским спахијом ишао разгледати казнени завод у Вацу. Од чуда је склопио руке, па узвикнуо: „Та ово је робијашка палата!“

И јесте казнени завод у Вацу нешто налик на то. Кућа висока, на два боја; иде на четири сокака. Стоји за себе као неки мали град. Унутри има четири авлије, башта, дивно уређена болница, велика црква, три капеле. Тамо је обично око 800 заточеника, 120 чувара, гомила чиновника. У тој кући станује кадшто до хиљаду људи.

Заточници су махом мушкарци. Даље од прве авлије, управо од оних просторија где су чиновници, не може ни ући женскиња. Женска родбина виђа се са заточеницима у канцеларији. То је неки мали свет од самих људи. Мушкима је дозвољено да разгледе завод и ћелије; женскиња ни једна није тамо крочила. Треба нарочита министарска дозвола за то, а министар не даје ту дозволу. Можда и то треба да буде казна по заточенике, кад не виде страно женско лице, а можда је то и боље по њих. Слушао сам, да неко, који нема родбине, па кад му после дугих година случајно испадне за руком да види женскињу, он се — заплаче.

Кад сам последњи пут ишао разгледати казнени завод у Вацу, десио се тамо и један мађарски спахија. И њега је занимала та ствар.

Један од чиновника показивао нам је просторије. Заточеничке ћелије су одреда патосане, лепо окречене и ваздух је у њима чист. Ложи се по најновијој системи, угрејаним ваздухом. Сваки заточеник има гвозден кревет; превлака на јастуцима, чаршави и цела постеља сасвим је онака, као што је имају војници по касарнама. У целој кући је готово да речем, претерана чистота; нигди, чак ни у авлији нећеш видити сламке. Шеталишта у авлијама, су засађена дрвима, има чак и цвећа. Заточеничке радионице (о овима ћу говорити други пут) школе, све је то удешено, да не мож наћи никакве замерке.

Није увек тако било. Још до пре кратког времена била је заточеничка храна и прање у чивутским рукама. Држава је то издавала на лицитацији. Онда је све то више коштало но данас, а собе су биле прљаве, постеље нечисте, праве буваре. И храна је била ужасна. Хлеб се није могао јести пасуљ је био тврд, месо смрдљиво и недовољно. Сад држава води манипулацију.

Било је баш пред подне, и ми одосмо у кујну. То би тек женскиње могле да оцене. Патос је од мрамора, столови чисти, светле се. Једно десетина робијаша има дужност кувара. Они су вични своме послу, јер кроз дуги низ година, један учи од другог. На њима је чисто одело, кецеље беле, посуђе у најбољем реду. Завирио сам у многим кујнама, но веће чистоте тешко је наћи. Кувало се у једно шест до седам казана, сваки захвата одприлике 8—10 акова. Не ложи се под њима ватра, него се одоздо доводи пара, и та пара се пропушта од доле кроз казан. Тако се пре скува.

Онога дана кувао се грах, са говеђеном. Изнеше нам на тањирићима да коштамо. Јело је било сасвим кусно, хлебац је бољи но војнички. Док сам ја био затворен у вацком државном затвору, (то је прекопута од казненог завода) само сам тога хлеба јео. Мени се бар боље допао, но хлебац с пијаце.

И кад све прођосмо, кад разгледасмо и шеталиште и радионице и болницу, мој пратилац Мађар подиже руке више главе и подвикну: Та ово је робијашка палата!

Чиновник, који нас је проводио, примети, да је бивши министар правде, др. Паулер врло много учинио, да се поправи стање заточеника.

Мађарски спахија се намрштио: „Ето вам, шта значи то, кад је човек идеалиста, те претера. Слушао сам, да су данас у Угарској наступили златни дани по господу убијце и разбојнике, ал овоме се нисам надао. Да ми је то све мој рођени отац приповедао, не бих му веровао. Ја би тога г. министра правде и цео угарски сабор одвео мало у народ, јер та господа као да не знају како народ живи. И ви можда не знате господо како је нашем сељаку, ал ја га имам сваки дан пред очима. Нит је убијца, нит паликућа, већ се мучи кукавац по 14 сати на дан, често по ветру и киши, па како тај живи? Питам ја вас, имал он такву собу? Имал такву постељу као ова господа убијце? Знате ли ви господо да је и у мојој соби фуруна, и ја се не грејем вими

што учини за уверење, онда нас та господа напусте, оду у туђ логор, а после три дана се опет дошуњају да буду „народни кајмак“ и „парче народног мозга.“

Др. Полит би требао најбоље да познаје ту сорту људи. С пролећа кад смо ми донашали програм, ти су људи ушли у табор др. Полита, да нам одande сметају. Чинило им се згодно, да се баш за личност др. Полита сакрију. „Све, све,“ викали су они, „ал зашто дирате др. Полита! Кад нам у њега дирате, главу нам дирате!“ Др. Полит се топио од милине. А кад дође до избора, та славна господа што викаху: „Све, све, ал зашто дирају Полита!“ — нису гласала за Полита.

Знамо ми у чему је ствар. Они, које др. Полит назива „кајмак народни,“ немају гује и јакрепе у прсима. Хтели би они, ал је „власт“ притегла. Сваки има неку своју муку, тамо га зову, прете му, одунуд се нада, па оде тамо. А оде тим лакше, што је све мања потреба за програм, а кад се после три дана „покуњен“ врати натраг, нађе се ко ће га примити и он је опет „кајмак народни.“ А да смо и ми друкчији, друкчије би нам и било.

Међутим знамо и то, да ако ништа не учинимо, биваће још горе. Тој господи је тешко само први пут да „оду за сокак“, а кад опробају неколико пути, навикну ће се, па се доцније ни мало неће „женирати“ свога друштва.

И зато је баш крајње време да цео слободоуман народ увиди, како нам је нуждан јасан програм. Ми смо такав програм донели 26. априла. На основу тог програма треба сад стварати чврсту, строгу организацију. За оне који хоће да шарају, неће ту бити места. И не треба! Ко не може, неће, не сме, тог нећемо ни бројати. Војска ће бити мања, али тим поузданија.

Врбонка др. Полита, управљена на све оне, који мисле „да није време програму,“ искупиће око себе неку разноврсну војску. Огромна већина те војске састојаће се из оних, којима ће добро доћи име др. Полита. Ти ће сваких избора или по потреби одбећи на ноћ две, или на дан два, па се онда опет враћати у наручја партије као оно блудни синови. Др. Полит у свом брижљивом прикупљању „солидних елемената,“ биће врло благ отац. И то ће трајати све донде, док се др. Полит, у тој политици, толико не обрука, да већ и његови отпадници неће више налазити за вредно да му се враћају.

То је слика будућности, ако т. ј. др. Политу испадне за руком политичка врбонка. Не испадне ли му, он ће онда сигурно поћи другом страном, а то ће бити боље и по њега и по народ.

Но они, који су са собом и са програмом већ данас на чисто, ти ће похитати у чврсте редове организације, чим им се пружи прилика. А то мора скоро бити.

Нотабилитети у Панчеву.

Панчево 5. октобра.*)

Свима странцима који беху последњих дана у Панчеву, могло је у очи упасти, да су наши панчевачки нотабилитети, или боље рећи они, који су то још остали, п о-растили са неколико цоли. То растење је проузроковао Политов позив, управљен на панчевачке нотабилитете, или како он вели, на „солидне елемеите.“

Онај јавни позив није дошао панчевачким нотабилитетима изненадно, јер су они очекивали, да им др. Полит јавно даде задовољштине или боље рећи да се пред њима извини. Могу вам јавити сасвим поуздано, да се наши нотабилитети сад тек погордише и сад грде др. Полита где год стигну. Свугде где год стигну ударају се руком у прса и говоре: „Дошао је дакле и др. Полит до „увиђавности,“ али сад протрчи зече. Светислав је њему говорно да ће се кајати и сад се испунило.“ На оваке разговоре не може човек много полагати, јер може бити наши ће се нотабилитети изларматн, па онда постати хладнији.

То је истина, да су до сада сви панчевачки нотабилитети заједно са Светиславом најгоре мрзили Полита. Кад је недавно за време избора др. Полит ишао из Баваништа преко Панчева у Н. Сад, он је хтео да се види са Светиславом Касапиновићем, али Светислав и Каменко одоше у Земун, а у Панчеву Полита баш нико није дочекао, макар да се о његовом доласку знало. То је за то, што је тако бар панчевачки нотабилитети тврде, др. Полит за време нотабилитетског покрета нотабилитете преварио. Њему је др. Максимовић писао писмо, као и свима другима, да је време оканути се лудорија и треба гледати ако се може што с владом учинити. На то је др. Полит одговорио Максимовићу, да је он болестан и неће моћи доћи у Пешту на збор, зато нека га извине, ал он њима жели сваку срећу. У оно време је Максимовић у Кикинди тврдио, да има од Полита писмо, у ком Полит пристаје на промену програма. Ал они то писмо нису смели штампати, јер је фино било написано, и ко не зна шта је Максимовић писао Политу, тај не разуме ни одговор. Др. Полит се, кад виде с које стране ветар дува лепо извукао, као и др. Вучетић, а Светислава и Максимовића оставише у сосу. Зато је др. Касапиновић јако био озлојеђен на Полита, а и сад је још.

Да би се др. Полит опрао пред панчевачким нотабилитетима због оне преваре, он је у својој брошури и доцније свуда тврдио, да би пристао на нотабилитетски програм, само да је већина народа прихватила тај програм. И сада он моли нотабилитете за опроштење, што су тако били нападани пре три године, извињује им се и пере себе.

Нашим нотабилитетима је то милије но бог зна шта, они држе да их је сад Полит опрао пред народом и пред историјом, па им нико не мож држати главу. Али колико се види, нису угризли још у удицу, нит се одазвали позиву. Неки веле да је др. Полит требао пре више бити паметнији а не сад, а други веле отворено, да и ако вели др. Полит да су стари Панчевци били чак спајије, данашњи Панчевци неће му ипак дати новаца да издржи лист.

Мислим, да није нужно трошити ни једне речи о томе, шта мисле ненотабилитети у Панчеву. Ми видимо у Политовом позиву на панчевачке нотабилете ново нотабилетство, које би радо покренуо др. Полит, али ће се то његово нотабилетство јадније свршити но оно од пре три године, па макар му се панчевачки нотабилитети листом придружили. За данас је ипак питање хоћел се придружити. Поплашиле су их Политове речи, да су они спајије, а од спајија се обично много тражи.

*) Ово је мало закашњено штампано. (Пр. Уред. „Заставе“.)

Политички преглед.

Патње хришћана у Старој Србији. Као што јављају из Старе Србије у целом пределу од Приштине и Призрена па до црногорске границе завладало је већ од дужег времена такво насиље и убијање, да скоро ни један дан не пролази без новог каквог убијства. Арнаути просто бесне и косе јадне хришћане, који узалуд траже заштите у турских власти. Од како је отишао Мушир Рецеп паша, од тог времена разлеже се јаук и кукњава несрећне раје. Он је доста штитио хришћане, и за време његове управе није било овог чуда и ове несреће; но сад је збиља зло. Изгибе народ и пропаде на очиглед Европе и целога света.

Општински избори у Белгији свршени су. Либерали су скоро свуда победили против клерикалеца. Значајно је, да су клерикали пали приликом избора у две фландријске провивције, где су до сада најјачи били где им је управо гњездо било. Мисли се, да ће сад бити сузбијена црна реакција, под којом је народ у Белгији од 1884. год. па све до данас стењао. Идемо да видимо.

Бугарско собрање саста ће се као што смо већ јавили, 27. октобра. Избори у 51 срезу још биће тек кад се собрање састане, те ово свршене изборе оверови, а у том 51 срезу нове изборе нареди.

Чеси и Гауч. Стање у аустријском државном већу врло је запето Министар Гауч неће да повуче своју наредбу натраг, а ни Чеси не попуштају. Ригер је имао код цара аудијенцију. Новине јављају, да је цар рекао Ригеру, да влада не може попустити, а ако Чеси остану при своме, то ће имати по њих најнеповољније посљедице. Кажу да су старо-чеси усљед тог омекшали но младо-чеси ће тешко попустити.

Ухваћено писмо. Министар Орци одговорио је на интерпелацију због оног ухваћеног писма са шалом и досеткама. Други би на место њега побегао у земљу, а он се шали. Из тог се најбоље види да је и читава наша уставност постала смешна. Министар рече: „Не знам јел оно писмо верно прештампано у „Еђетертешу“, јер би морао сравњивати писмо и новине, а писмо није код мене. Дајте ми писмо, па ћу сравнити. Онда ћу уједно моћи да судским путем потражим оне, који краду писма. Ако је велики жупан у узбуђењу написао што, што не стоји и што није добро, не мора га влада послушати“. Напослетку је министар попретио мало. Он рече: Хватати туђа писма није добро. Кад би се влада послужила тим средствима, онда би ухваћена писма у рукама владе могла да буду опаснија, но у рукама опозиције“ Посланици Етвеш и Салаји су одговорили на министров одговор, но сувише млако. Већина сабора је узела одговор министров на знање.

Једна законопреступничка осуда.

(Свршетак.)

19. правило VI. вас. сабора вели: „Треба да предстојници цркава поучавају сав клир и народ ријечима благочастија, не прелазећи установљених већ гр нипа или предања богоносних отаца. Пак и кад се породи какав спор у погледу Писма, никако друкчије да га не тумаче, него како су га изложили у својим списима видјела цркве и учитељи, и са тим списима нека се већма задовољавају, него састављањем својих ријечи, да се не би, неискусни можда у томе, уклонили од онога, што је потребито.“ А 18. правило Карт. сабора каже: „Кад се поставља епископ, или клирик, они који постављају, морају им напомињати саборске установе, да се не би послије покајали, ако поступе противу наредаба сабора.“ Епископ Самуило, који ме је поставио, напоменуо ми је саборске установе. А епископ Антоније казао ми је то и писмено у „синђелији“, у којој се вели: „. . . Онъ же да держится по преданію святыхъ Апостолъ и Богоносныхъ Отецъ, иже на православныхъ вселенскихъ и помѣстныхъ Соборѣхъ, изложивше, намъ, свящымъ во православной вѣрѣ, предаша, какѡ чтити таже и творити . . . И дондеже въ сихъ пребудетъ, дотолѣ и чести священническія и Парохіи сея участникъ быти имать.“

Пошто је дакле трећи смисао наредбе „раскол“, јер је прелазак граница или предања видјела цркве и учитеља: то сам према усменој и писменој напомени, да се држим саборских установа, да не бих изгубио парохију, имао права и дужност, да га одбацим! . . .

Да идем даље.

Кад је први позив на исповијест дошао, 1884., онда сам се исповједио, и то дакле према другом смислу наредбе.

Наредби дакле нијесам одрекао покорност.

Кад је други позив дошао, 1885., и према првом и према другом смислу наредбе не осјећајући за онај пар, да сам у гријех пао, не осјећајући т. ј. за онај пар потребе исповијести, изјавио сам то писмено на позиву, и нијесам отишао у В. Бечкерек...

Према свему реченом јасно је пак, да 1885., изјавом својом, да не осјећам потребе „исповијести“, и неодласком својим у Велики Бечкерек на „исповијест“, нијесам прешао границе кругу послова својих; јасно је даље, да не стоји, да сам одрекао сваку покорност позиву од 1885., јер сам се одазвао с изјавом, а у првом или другом смислу наредбе, а трећи смисао одбацио сам; даље да по томе не стоји, да сам се огријешио о своју свештеничку дужност, јер сам баш према њој поатупио; и најпослије, да не стоји, да сам саблазнио кога, јер законити поступак не саблажњује: — него да на против стоји, да је епископ трећим смислом наредбе своје прешао границу кругу послова својих, јер тог смисла наредаба, против општег духа црквених закона (види предговор другоме издању књиге „Зборника правила“ од др. Н. Милаша, стр. XV.), није властан издати нити епископ један, нити синод један, нити сви синоди скупа, јер тог смисла наредбе мијењају сушност вјере и закона!

Први разлог не терети дакле мене, који се држим вјере и закона, него терети епископа, конз. фишкала, и чланове, који поступају противу вјере и закона!

На 2.

Не стоји да су ме „поново позвали“ на исповијест, и да су то учинили под „пријетњом.“ Застопце тврди се то, што кажем, и у „разлозима.“ То није био „позив“ него казна због непристанка на „раскол,“ казна изречена к томе и без претходно изисканог „изјашњења“ од мене, чиме је конзисторија формалну погрјешку учинила. Да је то био прост позив, био бих баш и отишао на „исповијест“, па и без потребе. Али је то била казна, а против ње апеловао сам с разлогом. Тим пак што сам уложио призив никако нијесам показао непокорност, нити упорност, јер призиви нијесу незаконита дјела. Кад је конзисторија одбила призив, уложио сам „Nullitäts-Beschwerde,“ чиме ни најмање нијесам још већма упорност доказао, јер те ствари постоје у свијету без приговора!

Ни други разлог не терети дакле мене, јер сам поступао по здравом разуму, по закону, него терети епископа, конз. фишкала, и чланове, који изврђу, формалне погрјешке чине и не дају ми правдати се!

На 3.

Не стоји, да је протојерej по „други пут“ био изаслан, неким бајаги новим ријешењем да изврши суспензију. Није у опште никад ни дошао, да изврши исту. Изречену казну, од 14 дана суспензију, па ту под пријетњом и даље суспензије, док не отидем на исповијест, добио сам поштом. Противу те казне апеловао сам. Па онда? Онда приликом обичне визитације парохије донио ми је протојерej вијест усмено, да су призив мој противу горње казне (на 14 дана суспензије) одбили. Но то је већ казано под 2.) Једаред изишао је дакле протојерej, и тај пут само ми је саопштио одбачење призива мога, и противу тога одбачења, које ми је протојерej само усмено објавио, јер није

по овој новој системи. Па онда шеталиште! Које наше село има овако шеталиште као ово? Где је тако чисто као овде? Где има таква црква као овде? Где има таквих школа? Нема их ни по варошима? Наш сељак, управо девет десетина нашег народа нит има тако добро одело, нит из близу тако добру храну, као ова господа убијце. Јел овде и један подеран, бос, гладан? Није ни један! А идите у прво село, где живе све сами поштени људи, па ћете видити. Па онда болница! Ту је чистота, ту лекар, ту апотека, само да ни један од господе лупежа не умре, а где су нам сеоске болнице? Нема их. Нема ни лекара, ни апотеке, нема ништа. Тамо скапавају људи, као свака марва. Није ни у варошима боље. Био сам у пожунској варошкој болници, па сам побегао напоље, а у овој овде могао бих и сам лежати. Него тако је то, кад идеалисте дођу на кормило“.

„Па шта би ви радили?“ — питао сам га.

„Шта бих радио? Не бих трпио, да је хуљама боље но поштеним људма“.

„И ви би погоршали стање овим јадницима?

„То се разуме“ . . . .

„Видите господине, и ја не бих, да овима овде буде боље но поштеним људима, али им зато не бих ништа погоршавао, не бих хтео да бацимо ово мало напретка на сокак“.

„Него?“

„Него бих ишао напред. Вами се не допада министар правде, а ја вам велим, није он крив Ови су људи овде осуђени не на смрт, но само на затвор. И министар им је дао здраву собу да не пропану, дао им је пристојну чистоту, одело, храну. Нема овде никаквог луксуза. Све што имају овде заточеници, то је најмања мера онога, што је нужно човеку да не пропада са нездрава стана, рђаве хране и нечистоте.“

„А онај вредан сељак напољу који нема свега тога?“

„Зато и велим, није крив министар правде. Он је створио заточеницима оно, што им пристоји. Него кривите друге министре. Кривите министра привреде, кривите владу, под којом вредан, поштен ратар, не може да има ни здрав стан, ни здраву храну, нит ваљану школу, а најмање пристојну болницу. Јесте то грдна грехота, јесте то неприродно, ужасно, кад је чак и робијашу у многоме боље, нег — вредном, поштеном ратару. Томе стању треба учинити крај, и ја то мислим. Али не тако, да идемо натраг и да погоршавамо стање робијашко. Оставимо министра правде на миру, а тражимо од министра привреде, од његових другова, од сабора, да поправе стање радног народа, тражимо од њих, да и онај који поштено и неуморно ради, може имати здраву храну, топло одело, пристојан стан, ваљану школу . . . То је најмање што тражити можемо. Ни на чем не завидим овим несретним људима што овде робују, и мене ће ова апсана увек потсећати само на то, да је у нашој држави ужасно стање, и да ми треба да радимо свим силама на том, да поправимо стање оних јадника што данас грбе и раде, а немају ни изблизу оно, што приличи човеку. Кад је чврста воља и правдољубље могло робијашко стање да доведе у ред, зашто не би могла чврста воља и правдољубље да доведе у ред стање радног народа?“

„Идимо напред, усавршавајмо се, па учинимо тако, да ратару буде боље но робијашу.“

Мој пратилац ми је стиснуо руку и рече: „Има у вашим речима много истине. Но кажите ми само, кад је у апсанама овако стање, у чему лежи казна по ове апсенике? Ти су апсеници већином људи из нижег сталежа, па кад они имају овде све боље и уредније но што су имали можда код своје куће, онда је ово по њих више благодет но казна.

Из ових речи могло се лако видити, да тај човек никада није био затворен. И ја сам му испричао истинит догађај, који га је друкчије поучио. То исто хоћу да испричам и читаоцима:

Преко пута од вацког казненог завода има мала кућица, у којој је смештен државни затвор. Тамо се осуђују људи због „политичких преступа“, због „новинарских кривица“ и због двобоја. И баш оног дана, кад сам изишао из државног затвора, те постао слободан човек, дошао сам да обиђем казнени завод. У државном затвору било је око божића 1886. год. нас четворица. Један доктор медицине, један правник, један учитељ и ја. Чујемо, да ћемо кроз дан два добити новог госта, и то једног пастира. То је било што ново. Од кад је државног затвора у Угарској, није било таквих гостију.

Ето шта је било. Тај пастир био на вашару и виде где жандари немилостиво бију кундацима једног човека. Пастир видио где је јадника облила крв, па га обуве милосрђе и повиче: „Не дај народе, да на твоје очи погине човек.“ Народ скочи, промлати жандаре и отме човека.

Пастира проказаше суду и затворише га. За такве ствари осуђују људе на кратак, обичан затвор. Но судија који је добио ту ствар у руке, узео ју је са друге стране. Он је проналазио, да је то: „буњење против власти,“ и осудио оптуженог на 8 месеци државног затвора.

Неке је чиновнике та ствар једила. Веле: „Шта ће тај човек у државном затвору? То неће бити за њега казна. Боље би било да су га стрпали на 8 дана у буварy, више би осетио.“

Но ми смо срдачно дочекали нашег новог друга. Човек није учинио никакво прљаво, бесчастеће дело, и ми решисмо, да пријатељски живимо с њим.

Било је баш пред подне кад га доведоше. Сиротан погнуо је главу, и тврдо је мислио, да ће га са 7 локота затворити и дати му хлеба и воде. Но грдно се изненадио.

Пред улазак у собу, стоји парче ћилима о које треба брисати ноге. Чувар му отвори врата и пусти га у собу.

Собе у државном затвору су доста лепо намештене. Ту је згодан кревет, сто, столице, згода за умивање, па има чак и звонце. Један

каже друкчији налог добио, уложио сам такођер само усмено „Nullitäts-Beschwerde.“

Ни трећи разлог не терети дакле мене, јер се садржава већ у тачци под 2), него терети епископа, конз. фишкала, и чланове, јер говоре оно, што не стоји!

На 4.

Ни истражна комисија није дошла да ме суспендује, него само да извиди, зашто се не дам суспендовати. Нека се изволи од ријечи до ријечи прочитати истражни записник. Ту ће се осим тога наћи, да сам испитан и о мишљењу своме у погледу „исповијести“, као оно у шпанској инквизицији! На записнику са свим сам благ, а чврст у вјери и закону. На тај истражни записник пак дошло је ријешење врло грубо, осим што је нехришћанско. Што нијесам уважио трећи смисао наредбе, расколнички смисао, ријешили су да сам крив, те да се неодложно исповједим, да тога ради одпутујем чак у Тамишград, као прије што је казано, чак у Вел. Бечкерек (О своме трошку? Да! Али онда је то нешто приватно, што се не може наређивати!), и да платим истражне трошкове (32 фор.), јер ћу се, казали су, иначе обложити фишк. акцијом.! Са свим је природно према првом и другом смислу наредбе о исповијести, да сам морао устати противу таковог ријешења! Па како сам то учинио? Изјавио сам, а према ономе под 1) реченоме, да је „исповијест“ приватна ствар, ствар савјести, и заискао сам, да конзисторија то своје грубо и нехришћанско ријешење уништи и мене и породицу моју на миру оотави! Е, али конзисторија је одредила фишкалну акцију, који поступак њен нема законитог смисла према ономе у тачци под 1) казаноме!

Ни четврти разлог не терети дакле мене, јер што сам урадио ту, урадио сам према првом и другом смислу наредбе, које сам могао и смио прихватити него терети епископа, конз. фишкала и чланове, јер поступак им је противан духу цијелога закона Божјега и природнога!

На 5.

Не стоји, што се ту каже, ништа! Дне 20. маја 1886. није ми уручена фишкална акција, и за то онда нијесам ни могао дати одговора свога! Рекламационе листе нијесам ни видио!

Ни пети разлог не терети дакле мене, него терети епископа, конз. фишкала и чланове, јер потворају на мене, ни крива ни дужна, само да ме окриве!

На 6.

Јесам назвао фишкалну акцију инфамијом, јер јесте то! И апостол Павле назвао је тужбу, којом су га неосновано гонили, потворањем (Дјел. 25, 11)! Али му нијесу ни замјерили то! Уврједа то није! Уврједа је неправедни пријекор (14. правило Сард. сабора), а не праведни! Ако ли конзисторија, односно конз. фишкал, држи, да је ту у праву, нека ме изволи тужити среском суду, гдје ћу се бранити и одбранити. У осталом у дуплици већ сам доказао, цитатима из закона, да тај изражај мој није кажњив, и да се могу одбранити, пошто је исти основан.

Као што су се конз. фишкалу „сви“ списи поднијели, тако сам и ја заискао истражни записник, да бих достојно могао одговорити. Је ли то crimen какав?! Познат ми је, каже се, садржај записника! А зар ја све и сва морам држати у глави?! Али осим тога заискао сам истражни записник нарочито с тога, што ми се у фишкалној акцији подмеће, да сам нешто на записник исказао, што нијесам исказао, бар не онако, као што се то у фишкалној акцији казало! Па да бих извјесно могао тај моменат у фишкалној акцији побити, нуждан ми је био записник!

Ни шести разлог не терети дакле мене, него терети епископа, конз. фишкала и чланове, јер брбају овамо нешто, што не спада под њихов суд, и што није ни кажњиво, и јер замјерају, што није за замјерање, само да што више имају на мене!

На 7.

Услед ријешења на извјештај истражне комисије, у којем се је ријешењу казало, да сам рекао нешто на записник себи на терет, што нијесам могао рећи, заискао сам пријепис истражног записника, на приватву употребу; хтио сам да на јавност изнесем, како се у конзисторији и изврше, само да се окривим! Конзисторија је одговорила, да или пошљем 4 форинта за пријепис и овјеровљење, или да отидем и сам препишем записник. Није то дакле био „позив“ од стране конзисторије, него је то било просто ријешење на моју молбу од 9. авг. 1886.!

Онда нијесам ни морао ни хтио никаке употребе чинити од тога ријешења.

Још 10. дек. 1885. ставила ме је конзисторија под оптужбу, али ми није послала ријешења тог свог! Тиме ми је иста пак учинила грдну неправду, јер противу таковог ријешења свакако има мјеста апелацији! То је формална погрјешка од стране конзисторије! Тек 1. децембра 1886., кад сам фишкалну акцију примио, добио сам и ријешење, којим су ме ставили под оптужбу! Дакле обадвије ствари у један мах, као нико ни од ког!

Само сам дваред, пошто сам примио фишкалну акцију, дакле на званичну употребу, заискао истражни записник, а не као што ми се подмеће „неколико пута!“ Први пут 14. децембра 1886. То ми је искање одбијено, с изговором, што га досад нијесам преписао, нити сам досад послао 4 форинта за пријепис и овјеровљење записника. Пошто ми је нови рок за давање одговора на фишкалну акцију био само осам дана, нијесам имао кад да шаљем новаца за пријепис, него отишао сам у Тамишград да препишем записник. Не нашав ни епископа, ни биљежника дома, а у вријеме канцеларијских часова, јавио сам ту околност од куће у Тамишград, с молбом, да ми се пошље записник. То је било друго искање записника, и то 22. јан. 1887. А шта сам на то добио? Не записник, него калуђера администратора! Суспензију! Суспензију на неизвјесно вријеме!

Ни седми разлог не терети дакле мене, јер што сам ту чинио, чинио сам по здравом разуму, него терети епископа, конз. фишкала и чланове, јер изврћу и подмећу, само да ме окриве!

На 8.

Кад ми је конзисторија и друго искање записника одбила и то уз суспензију и пријетњу, да ће даље поступити противу мене, онда нијесам имао куд ни камо, него сам и не проучивши записника дао одговор свој на фишкалну акцију. То је са свим природно тек 12. априла збити се могло.

Тај одговор мој назива конзисторија „као неким.“ То је био одговор и молба. Предочио сам конзисторији, да нијесам крив, и замолио сам да се прекине немила ствар та. Ту сам и савјест своју насиловао, исповједио сам се и без потребе, и казао сам, да ћу наредбу о исповијести само у оном смислу узимати, у коме је смислу узима конзисторија, и замолио сам за опроштење, не за друго, јер нијесам имао за што, него за то, што сам узео пут обране, ако држи конзисторија, да је то гријех, — само да дођем до мира ја и нарочито породица моја! Исповиједам, да сам при томе мислио, да послије којим начином стресем тај трећи смисао наредбе! Но конзисторија је презрела тај поступак мој! Тиме се је пак нарочито огријешио епископ, и сваки презвитер који је онда судио, о 52. правило св. апостола, које гласи: „Епископ или презвитер који не прими, него одбије онога, који се обраћа од гријеха, нека се свргне!“

Ни осми разлог не терети дакле мене, јер сам учинио, што је и најнепристраснији с правдом могао искати, него терети епископа, конз. фишкала и чланове, јер учинили су приједуп канона!

На закључак прве алинеје:

Кад не стоје разлози у првој алинеји, неможе стојати ни закључак! Кад се осам нула сабере, збир је опет нула!

На 9.

Суспензија није мотивована. По пројекту саборског одбора 15-орице, који је пројект израђен по начелима најновијих дисциплинарних закона за јавне чиновнике, суспензија је мотивована, „кад се приликом одређивања истраге или у течају исте за осигурање успјеха истраге, нужном покаже, или ако би се основано предвидјети дало, да ће се дотични званичник морати казнити губитком звања.“

Бранећи дух закона Божјега и природнога; бранећи први и други смисао наредбе о исповијести; стојећи чврсто на путу, који су ми начинили Св. Писмо, канони и видјела црква; стојећи у Исусу Христу, који је љубав, и рекав да апелујем против немотивоване суспензије: изјавио сам да ћу се само испред грубе силе уклонити, и ту сам ријеч одржао! Ту сам, признајем, погрјешку учинио, јер нијесам требао ни грубој сили жив покорити се! Јер Св. Писмо (Римљ. 8, 35 и 38 и 39) каже: „Ко ће нас раставити од љубави Божје? Невоља ли или туга? или гоњење? или глад? или голотиња? или страх? или мач? Ни смрт, ни живот, ни анђели, ни поглаварства, ни силе, ни садашње, ни будуће, ни висина, ни дубина, ни друга каква твар може нас раздвојити од љубави Божје.“

Бар с вољом нијесам хтио да напустим први и други смисао наредбе о „исповијести“, а то није непокорност претпостављеној власти, него сталност у обрани законитог дијела наредбе претпостављене власти.

У осталом примећујем, да ове оптужбене тачке нема у фишкалној акцији, те да истој ни овдје нема мјеста.

Ни девети разлог не терети дакле мене, који сам се готово жртвовао, баш заради саме наредбе о „исповијести“, наравски заради онога у њој, што је према закону Божјему и природноме, него терети епископа, конз фишкала и чланове, јер грубом су ме силом стјерали с пута који су ми начинили Св. Писмо и канони и видјела црква, с пута, на којем сам баш бранио законити дио наредбе о „исповијести“!

На 10.

Тога никако нема у фишкалној акцији! То је засебна тужба, на коју сам засебно одговорио! Одговор мој не побија се у пресуди! Стоји дакле одговор мој, којим сам одбио тужбу ту! Немам дакле шта да кажем новога другога, осим тога, да ме калуђер може среском суду тужити, ако мисли, да ће се ухаснити, пошто „пријетња“ не спада пред конзисторију!

Ни десети разлог не терети дакле мене, него терети епископа, конз. фишкала и чланове, јер са злом намјером домећу амо и оно, што не спада амо, само да ме окриве!

На 11.

Измишљено је, да сам оно казао протојереју, што се ту наводи! Протојереј ми је непријатељ, а непријатељ за пра Бога, што сам израдио, да му општине не плаћају по његовом захтјевању 4 процента него по закону 3 процента, па је реферисао, што је хтио! Тог сам протојереја на жалост већ и тужити морао за проношење лажних узнемирујућих гласова за мене и за дражење на епископа! Тужио сам га још прије једно двије године. Тужбу је добио на взјашњење одмах, али још ни сад није одговорио на њу! Забашурили су ствар!

Моја породица каже, да сам рекао ове ријечи: „Не може ме суспендовати ни протојереј ни владика, него закон! Ја хоћу да ми покажете закон, на основу кога то хоћете да учините! Кад не знате тога, то изјављујем, да ћу се само испред грубе силе уклонити!“

У осталом примјећујем, да ове оптужбене тачке нема у фишкалној акцији, те да истој ни овдје нема мјеста, која баш ништа ни не садржава.

Ни једанаести разлог не терети дакле мене, него терети епископа, конз. фишкала и чланове, јер и ништаве ствари трпају на гомилу, а то само с том злом намјером, да ме што лакше окриве!

На 12.

Умрли учитељ тужио ме је небројено пута лажно! Да је клеветник био, нарочито да је мене клеветао, знала је конзисторија! Кад се је довољно увјерила, да је исти клеветник, да нарочито мене клевета, требала се је сјетити 8. правила Карт. сабора, те одлучити, да се непримају више тужбе од њега противу мене! Конзисторија није учинила то! Али кад се је мени досадило већ ићи на правдање услед лажних тужаба тога клеветника, који је уживао у томе, што ме је узнемиривао, ријешио сам се, да више не предстајем истражним комисијама услед његових тужаба! Тако кад ми је дошло на знање, да ме је исти клеветник и опет тужио, протестовао сам противу одређења истраге, односно противу примања тужбе од клеветника! А протестовао сам у толико прије, што је исти клеветник био онда и под кривичном истрагом због тешких озледа, што их је неком овдашњем становнику нанио, — што сам учинио по 6. правилу II. вас. сабора, које каже: „Од оних, који се сами налазе под неком оптужбом не треба примати тужбе на епископа или на друге клирике“! Комисија је на скоро дошла и ја сам јој одмах јавио, да сам апеловао противу одређења истраге, односно противу примања тужбе од клеветника, који је к отоме под оптужбом!

Владање по канонима не може бити „упорност“ а „самовоља“ ни толико! 1. правило VII. вас. сабора вели: „Онима, који су примили свештеничко достојанство, за посведочавање и равнање служе издане каноничке установе.“

У осталом примјећујем, да је то засебна ствар, која се у овој парници досад није ни споменула, да дакле ни не спада амо!

Ни дванаести разлог не терети дакле мене, који сам се строго по канонима држао, него терети епископа, конз. фишкала и чланове, што презиру каноне, кад исти иду у моју корист, а довлаче у ову парницу ствари, које с истом немају никаква посла, само да ме што сигурније окриве!

На 13.

Слао сам дјецу без себе! Али то је вијековни обичај у овоме селу, а епископ Самуило, одпустивши ме на парохију, рекао ми је, да чувам обичаје, што је и добро рекао, јер обичај има силу закона, као што вели Василије Велики, 87. правило!

Примјећујем, да ће конзисторија мудро поступити, ако ће тај обичај овога села на миру оставити, обичај, за који овдје још нико, до сад конзисторија, није казао, да се профанише тим слањем дјеце без пароха! Али ако конзисторија жели да отвори пут к рушењу и осталих обреда црквених, онда нека пође даље у томе, а нека се не тргне од тога!

У осталом примјећујем, да то слање дјеце по селу није била тужба, него да је била тужба то, да сам крстом ударио учитеља и тако крст скрхао — но да се тужба није нашла истинита!

Још примјећујем да је та тачка у овој парници овдје нова ствар, која се ту до сад није ни споменула, да дакле ни не спада амо!

Ни тринаести разлог не терети дакле мене, јер тиме нијесам био ни оптужен, него терети епископа, конз. фишкала и чланове, јер прво су је зло намјерно измислили, и послије укријумчарили амо, само да буде више шта противу мене!

На 14.

Клевета је, да сам школску дјецу од учитеља на силу узео, јер сам дјецу од родитеља преко црквењака изискао, а школе тај дан није ни било! Могао бих о томе приложити свједоџбу, али не налазим за потребно, јер ако је то и казао гдје умрли клеветник, казао је клеветник, те нема се примити!

Дрскост је, што ми се уписује у гријех, што нијесам послушао налог, који је епископ усмено дао другоме!

У осталом примјећујем, да ни ова тачка не спада амо у ову парницу, јер је то засебна ствар!

Ни четрнаести разлог не терети дакле мене, него терети епископа, конз. фишкала и чланове, јер злонамјерно су је измислили и укријумчарили амо, само да ме што јамачније и јаче окриве!

На свршетак свега претходнога.

Кад не стоје разлози, ни у другој ни у трећој алинеји, као што не стоје ни у првој, не може стојати ни закључак! Додајмо на збир од пређашњих 8 нула и потоњих 6 нула, али главни збир биће и опет нула!

И ето како дакле не стоје разлози осуди! —

Е сад, може ли и бити питање: да ли сам се морао осудити?

Епископ, конз. фишкал и чланови изрекли су, да сам се морао осудити!

Али сав и сваки закон Божји и природни, као што смо видјели, каже, да ме је требало ослободити!

И требало ме је ослободити, а не осудити!

И што конзисторија није учинила, ваља да учини апелаторија!

Јер срушио сам „разлоге“ „осуди“, па не може стојати ни „осуда“, — те нијесам дакле крив нити „због упорности“ нити „због пријеступа канона“, па ето баш ни „због одрицања сваке послушности и због омаловажења претпостављене власти“, које су двије посљедње тачке чак укријумчарене, — из чега пак излази, да је оптужба неоснована!

„Због пријеступа канона“ да сам крив, сад у пресуди већ и епископ и конз. фишкал и чланови стиде се да кажу, јер у „разлозима“ ни не спомињу се канони, а камо ли да се брани оно схваћање она три неосновано на терет ми метнута канона, које је схваћање прије толико бранио конз. фишкал! А шта то значи? Ништа друго него да признају и епископ и конз. фишкал и чланови, да су без разлога и потегли каноне противу мене!

Оптужба је дакле неоснована!

Пресуда је безразложна!

А каква је онда осуда?

Осуда је — по оном: „Све што није законито, протузаконито је већ по себи“ (4. правило Григорија Нисског), пошто није ни казано, а камо ли доказано, да је иста на основу пријеступа ког закона, ког канона или §., — протузаконита, т. ј. законопреступничка!

И оптужба је неоснована, и пресуда је безразложна, и осуда је законопреступничка, већ још и по томе, што цијела ствар ова због неисповијести не потпада под дисциплинарно гоњење, јер је исповијест приватне природе, те не спада у званичне послове, а дисциплинарно гоњење има мјеста само, 1) кад званичник повриједи или немарљиво врши дужности звања, 2) кад исти тако неморалан живот проводи, да на јавну саблазан служи и 3) кад је исти неспособан за извршивања званичних дужности! Тако стоји у пројекту саборског одбора 15-орице, који је пројект, као што у извјештају дотичном стоји, састављен по начелима најновијих дисциплинарних закона за јавне званичнике! —

С пристојношћу молим дакле високочасну апелаторију, да изволи пресуду епарх. конзисторије од 13. јула 1887. бр. 333. као безразложну, шта више као законопреступничку уништити, и мене дакле од неосноване тужбе те ослободити и на парохијско мјесто моје репоновати!“

*

И ето, како је осуда Тамишградске конзисторије законопреступничка, којом ме је осудом иста осудила онако!

* *

„Више очију више виде.“ „Више људи више знају.“ Тако веле наше пословице. А ја према истима кажем: Више виде и више знају извјештач и остали чланови апелаторије, него извјештач сам. И с отог сам ето изнио цијелу ствар на јавност, да је т. ј. проуче сви чланови апелаторије још прије сједница.

А изнио сам цијелу ствар на јавност баш и на ту цијел, да се познаници моји обавијесте о правоме стању ствари, цијеле ствари, — јер непријатељи истине проносе разне ружне гласове, како сам скривио то и то, и не знам шта још.

У Српској Кларији, 1. септ. 1887.

Богдан Кузмановић,
парох.

[Из овде изнесених аката, може се лако видити, чега све може код нас бити. Но занимљиво би било и то знати: „Зашто то код нас бива?“ Ми као да назиремо. — Епископ Бранковић воле да се хвали, како ће идућих избора за наш народно-црквени сабор из тамишградске дијецезе доћи све сами његови људи на сабор. Он и ради на томе. Господин Богдан Кузмановић требао' је да се сруши, како би послужио осталим „крутим свештеницима“ као „застрашавајући пример.“ Отуда је хтео г. Бранковић направити из ништа, велику кривицу. Но ми се надамо да ће виши суд судити по правди, а не по томе: хоћел испасти епископу Бранковићу за руком да улије страх и трепет у свештенике своје дијецезе, или не. Пр. ур. „Заставе.“]

Вести из места и са стране.

Сироти бирачи. Знамо, да у Угарској не постоји опште право гласања, те према томе они, што данас иду на гласање, нису баш у великој невољи, бар не би морали спасти на испомоћ, као: да им се плати подвоз, рана и т. д. Али ето у Угарској има ипак и тако сиротих бирача, који не би могли то своје свето право без помоћи извршивати. То тврди један данашњи посланик, а тврди за то, да докаже, како то није подмићивање, кад се бирачима даје по 2—3 фор., јер то је само да се сироти бирачи испомогну у вршењу свог најсветијег права. Ствар је у овом: IX. сабор. судска комисија имала је да реши, да ли да се избор посланика (владина човека) у силерском срезу оверови или не. Заступник оних, који траже, да се избор уништи, навео је међу осталим разлозима за то и разлог, што је у 18 општина преко 800 бирача новцем подмићено, да гласају за владиног кандидата. Новац су (од 3 до 5 фор.) делили бележници у општинској кући људима, те се према томе насигурно зна, да је било подмићивања. По заступник избора па-

---

чувар је увек на услузи. Он чисти ципеле, одело, доноси воду, ручак и т. д. Оставише нашег пастира у собу, а врата не затворише за њим.

Кад смо после 10 минути отишли к њему, да му се представимо, он је једнако стајао на сред собе. Вечито је живио у пољу и спавао у штали. У онаку собу тешко да је икад и улазио.

Ми му говоримо какав је оно затвор и какав је ред, а он не може да верује. Изводимо га у башту, где може шетати ако хоће читав дан. Кажемо му и то, да ће уместо хране добијати 24 фор. месечно, иначе има послугу, сме пушити и т. д.

Одмах је дошао и гостионичар. Погодио се с новим заточеником због хране. За 12 фор. даваће му ручак и вечеру. Биће сваки дан у подне чорбе и меса, у вече опет меса. Сиромах пастир тако није никад јео ни на Божић, а сад ће сваки дан, па још чорбе... Израчунао је, да ће му преостати кад изађе из затвора 80 фор.; моћи ће дакле купити пар јунаца... а то беше за њега нешто, о чему је само једаред сањао. Сад ће му се и то испунити.

Како је било око божића, то смо сви добијали од куће пуно ђаконија. Нисмо могли да се наотварамо сандука. Родови, пријатељи, познаници па и непознати шиљали су ми свачега. Добио сам са разних страна неких шесторо печених прасица, не знам колико шунки, торти, сваковрсна вина. Само пријатељи и познаници из Черевића послаше око 100 флаша.

Одједаред се напуни подрум вином и ђаконијама. По себи се разуме да смо сви имали доста, па нисмо ни нашег пастира заборавили. И на његовом столу било је сваки дан у изобиљу печења, најбољих вина, торти и много чега, о чему никад ни слушао није.

И не једаред, педесет пути сам чуо, где тај човек уздише, видио где му се очи напуне суза, па тек уздане: „Кад ћу ја изаћи одавде? Дуго је 8 месеци“. — И он није имао код куће жену, децу, никога, осим оног чопора туђих крава, које је чувао за кору хлеба и два пара чизама.

Мађарском спахији допала се та прича, и он измоли дозволу, да оде преко и види државни затвор. Отишао сам и ја с њиме. Сви су други били у авлији, те гађали лоптама од снега у звонце, које је стајало на једној мотци. Само је пастир био у својој соби. Одосмо да га видимо.

Шта је пријатељу? Он оборио главу на прса, па ћути.

„Та не тужите човече, проћи ће и ти 8 месеци“.

Но он само заврти главом и рече: „дуго је то“.

Ја сам оног дана изашао из затвора, па њега обрвала чама. Нема горег и несноснијег дана у затвору, но кад се један ослободи. Они други, који остају, осећају онда сто пут теже своје — ропство. Ко није то пробао, тај не зна шта је затвор.

Ј. Т.

звао је све то само испомоћи сиротих бирача. — Добро је да знамо и то.

Старе петице. Ко би имао још старих петица аустр. вр. од 7. јулија 1866. може их још ове године до 31. децембра по н. код заједничког министарства финанција у Бечу изменити. Мора за то правити молбеницу са биљегом. Ако се коме још гдегод у каквом кутићу задржала у овим тешким временама која стара петица, нека, дакле, пази.

И јесте врло важно! Тисине новине јављају, да је он (Тиса) купио нови зимски капут, а онај стари, који је још онда имао, кад је обесио своја начела о клин, да је предао судбини, која постиже све, што је старо и ислужено. Нас се то баш ни најмање не тиче, али, кад се друге новине тому радују, да кажемо и ми своје. Да Тиса свој досадањи начин владања измени новим, као што је и свој стари „историјски“ капут изменуо новим, то не можемо од њега захтевати, јер је немогућно да он то учини, него би најпаметније било од њега, да је престао заједно са својим капутом служити. То би тек било врло важно, и томе би се тек сваки радовао. Најбоље би било, да је и он са капутом отишао у пензију.

Филоксера. Штатистички извештаји бележе, да је филоксере било код нас крајем год. 1885. у 396 општина, а крајем 1886. год. било је већ у 582 општине. Филоксера је до сад заразила 86.000 ланаца земље. Од тога је трећина сасвим упропашћена, чокоће је повађено и земља је засејана другим усевима.

Продаје се цела општина. Општина Лајошмиже у пештан. жупанији дугује од више година већ 1320 фор. фонду за неговање болесника исте жупаније. Жупанија је тражила. да се иста општина егзеквира и добила је за то дозволу. Лицитација је одређена за 17. (29.) октобор.

Исељавање у Америку. Год. 1886. превазишао је број исељеника бројеве од прошлих година. У Њу-Јорк се искрцало 20.000 Аустријанаца, а међу њима је било само Чеха 4222 све у крајњој сиротињи и без икаквих средстава. Преко Балтимора дошло је у Америку из Аустрије и Угарске 3000 душа, а год 1885 само 620 душа. Наши конзулати у Америци извештавајући о томе, говоре, да богме, како је сада и у Америци зло, а то је, да људи остају без лебк и тамо, јер не могу рада наћи за то, што је већ и Америка пуна раденика. Да ли је то баш сасвим тако, ми не знамо, али да није бар у неколико боље него у нашој држави, у то скоро да посумњамо.

Упалио син оца. У Вршегу почела је кућа једног ондашњег сељака да горе. Људима испаде за руком да ватру сузбију. Но гасећи нађу на тавану сина тога сељака, свег опаљеног и тешко рањена. Знало се, да живи са оцем у завади, па га за то затворише. Наскоро затим признао је и и сам да је кућу упалио, па је сад предан суду.

Нови Сад, 10. октобра

Јуче у петак (9. о. м.) одржана главна скупштина варошког претставништва одредила је прорачун за 1888. год. Укупни приходи износе 171.785 фор. а расходи 261 238 фор. те ће по томе дефицит износити 89.453 фор. Ради покрића дефицита решила је скупштина да се подигне зајам од 30.000 фор. који би се у року од 10 година исплатио са уништим заостатцима општинског прореза, остатак пак да се покрије прирезом од 40 проц.

Јуче (10. о. м.) у ствари варошког зајма одржана скупштина решила је да се још накнадно стигле понуде зајма у претрес узму. Даље да се распише минуендо-лицитација ради зидања касарне, уједно да се позову „друштва за дизање грађевине“, да назначе услове под којима би подигли касарну, и начин отплате.

Трговина

= **Нови Сад** 10. (22.) октобра. Житарска радња. На горњим пијацама житарским је захтевана виша цена шеници пошто је на берзи у Берлину курс порастао. Међутим су спекуланти и млинови само мало повишицу од 5 н. по м. ц. одобрили. Кукуруз и остала су зрна слабо тражена. На нашој је пијаци при крају ове недеље мало промета било пошто је и дивоз са кишовитог времена врло незнатан био. Цена је рани ова: Шеница 6 ф. 40 н. изврсне каквоће роба 6 ф. 50—60 н. Јечам 4 ф. 20—30 н. Зоб 4 ф. 40 н. Кукуруз 5 50—60 н. нов некрњен 2 ф. 40—50 н Све од 100 кгр.

Бражно се и са горњих пијаца од 14 дана овамо за иноземство у знатним количинама однаша. Управи аустријских државних жељезничких пруга је спустила тарифу за превоз брашна из границе — те је омогућено ово до границе јефтинијом ценом поставити.

Производи немају што знатније продаје. Маст је на нашој пијаци са врло несталном ценом пошто и угојени свињи цену сваки дан мењају. Маст на више 58—60 ф. на мање 62—64 ф. Сланина 58 до 59 ф. од 100 кгр.

Вариво се у мањим количинама пазари. Цене су чврсте. Пасуљ бели крупан 7 ф. 50—8 ф. жути 7 ф. 50—8 ф. Пасуљица 8 ф. 50—9 ф. од 100 кгр. Кромпир 22—25 ф. од 1000 кгр Лук црни 3 ф 50 н. Купус 3 ф. 50—4 ф. 50 н. од 100 главица. Угојени свињи 38—39 н. средњи 40 нов. лаки меснати 41—42 н. од 1 кгр. Овци 7 ф. 50—12 ф. 50 н. од пара.

БРЗОЈАВИ „ЗАСТАВИ.“

(Стигли 10. октобра у вече.)

Будимпешта. У данашњој саборској седници порнео је министар-председник државни прорачун за годину 1888. Целокупни приходи су 326.$_6$ милијона (са 3$_8$ милијона већи но лане. Повећани приходи доћи ће од повећане порезе). Целокупни издатци су 345 милијона. Дефицит ће изнети 18.$_3$ милијона фор. дакле са 3.$_6$ мил. фор. мање но лане. (Ма да је пореза повишена са 6 милијона, ипак је дефицит тек са 3.$_6$ милијона мањи.) За инвестиције је прорачунато 13.$_7$ милијона, ванредни заједнички издатци износе 7.$_9$ милијона. Редовни рачун ово је: Редовни приходи изнеће 319.$_8$ милијона, редовни издатци 321. Дакле је ту дефицит 1.$_1$ милијон. — За тим је министар изнео законски предлог о новом начину при порезивању вина, меса, шећера, пива; о промени монопола дувана, о модификацијама гледе штемплова и пристојбе, и реформе о порезивању шећерних фабрика. (Дакле и опет код свију тих предмета повишење пореза.)

Софија. Званичне вести тврде још непрестано, да се на српској граници задржавају бугарски емигранти. Бугарска влада се обратила српској влади у тој ствари, али није добила одговора. (Српска влада тврди, да нема бугарских емиграната на српској граници.)

Будимпешта. Тисин експозе тврди, да има на једној страни у бицеу више издатака, ал то је на другој страни уштеђено. Предлози о дувану и потрошарини донеће држави 6 милијона нових прихода. Кад се прими реформа о новој порези на шпиритус, онда ће дефицит изнети год. 1890. само 2 милијона, а год. 1891. биће неколико милијона сувишка. (Врло добро! Само се бојимо, ако Тиса (само са новим порезама хоће да убије дефицит, онда ће баш онда кад нестане дефицита, нестати и нас, т. ј. становништво Угарске ће сасвим пропасти.)

Јавна захвала.

Овим испуњавамо тужну дужност свима онима, који су при погребу нашег непрежаљеног супруга односно оца

ЈОВАНА ЦУБЕРТА

учествовали, као и онима, који своје саучешће према нами а последњу почаст покојнику указаше нашу усрдну захвалу овим јавно изрећи.

Нови Сад, 6. (18.) октобра 1887.

Ожалошћена породица

Цуберт.

✝

С тугом у срцу јављамо свима сродницима пријатељима и знанцима, да нам се је наш мили и незаборављени син, супруг, брат, шогор и ујак

МИЛОРАД СУЗАН,

трговац

данас 7. (19.) октобра о. г. у 10 сати до подне после дволневног тешког боловања у 25-ој години живота у вечност преселио.

Тело милог нам покојника опојаће се сутра 8. (20.) октобра о. г. по подне у овдашњој цркви, а затим ће се у општем гробљу покоју продати.

Вечан му спомен!

У Ст. Сланкамену 7. (19.) октобра 1887.

Димитрије Сузан отац, Софија Сузан мати, Стефанија Сузан супруга, Даринка Шајковић рођ Сузан сестра, Владимир Шајковић шогор, Милета, Зорка, Милана, Владан. сестрићи.

Дописка уредништва.

Г. М. Сентомаш. Оно о изложби и т. д. ући ће у петак.

ОГЛАСИ.

Schwarzseidene Faille Française, Surah, Satin merveilleux, Satin Loxur, Atlasse, Damaste, Ripse und Taffete fl. 1.10 per Meter bis fl. 8.85 in ca. 120 versch. Qual.) versendet in einzelnen Roben und Stücken zollfrei ins Haus das Seidenfabrik-Depot **G. Henneberg** (k. und k. Hoflieferant), **Zürich.** Muster umgehend. Briefe kosten 10 kr. Porto.

Reinseidene Stoffe 80 kr. per Meter, sowie à fl. 1.10 und fl. 1.35 bis fl. 6.10 (farbige, gestreifte und carrirte Deffins) versendet in einzelnen Roben und Stücken zollfrei in's Haus das Seidenfabrik-Depot **G. Henneberg** (k. und k. Hoflieferant), **Zürich.** Muster umgehend. Briefe kosten 10 kr. Porto.

ТРГОВИНА ПОМОДНЕ, БЕЛЕ, ГАЛАНТЕРИЈСКЕ,

плетене као и кратке робе

ЈОВ. ГЕОРГИЕВИЋА

У Н. САДУ „КОД ПИСМА“

потребује једног помоћника. Онај, који је у позивној струци својој напреднији, и који српски, мађарски и немачки добро говори, имаће првенство. 2—3

О Г Л А С.

Јављам свима поштованим познатима муштеријама као и осталој поштованој публици, да од 1. новембра о. г. примам опет гостиону „код патке“ у Белој Цркви, са свима припадајућим локалима као и са пашажерским лепим собама. Јављајући ово поводом знања ради препоручујем се свима путницима и умољавам да ме изволу своје посете у случају потребе удостојити.

За добру и солидну послугу јамчи моје кроз толико година већ послуживање у тој радњи.

Молећи поштовану публику за поверење остајем с особитим поштовањем

У Белој Цркви 7. октобра 1887.

ђона Гавриловић,

угоститељ „код патке.“

1—3

ЗДРАВЉЕ СВОЈЕ може се најбоље сачувати кроз ношњу проф. др. Густав Јегера нормалног рубља, и то: **кошуља** за господу, госпе и децу, **подчакшира** и **јакни** (дуксера), **чарапа**, **сукања**, **опасача** и др. Све ово добија се право, **само** у трговини

ЈОВ. ГЕОРГИЕВИЋА

КОД „ПИСМА“ У НОВОМ САДУ

Цене су **једнаке** са бечким и пештанским деповом, а **много јефтиније** од ма које **имитације**. 3—

СТАН ЗА ИЗДАВАЊЕ.

У Богданском сокаку куће број 1952. издајем 5 соба, шпајз, кујна, комора за дрва, од 1 новембра под кирију. 2—3 **ГАВРА БИЧАНСКИ.**

ФРАНЦУСКИ

ВИКС СА УШТЕДОМ ЗА ПАТОСЕ

најјефтиније, најпростије

средство, којим можемо сами да мажемо тврде и мекане паркетиране патосе, за тим патосе од мекана дрвета и лакиране.

МОТО: Лепота, целисходност, двогуба трајност и највећа јефтиноћа.

ШПАЈДЕР И ДР. У БЕЧУ.

СЛОЖИШТЕ У НОВОМ САДУ:

код г. Љубе Стефановића и Д. Коде

5—10

„ЕУРЕКА“

ЈЕДИНО ПАТЕНТИРАНИ АПАРАТ ЗА ВАЗДУШНИ ГАС

са 10—500 пламенова, да се њиме са једног средишњег места осветле или грију **позоришта, слагалишта, хотели, летњиковци** и т. д. Примена и употреба као и код угљеног гаса, са свим сигурно, није нужно стручно знање за управљање, врло згодно за терање мотора са гасом. Стотинама признања.

Ценовници и предрачуни шаљу се бадава и плаћеном поштом.

Ц. к. прив. фабрика

Gerson Boehm & Rosenthal,

Wien, I., Friedrichstrasse Nr. 8.

„ЕКВИТЕБЛ“

ОСИГУРАВАЈУЋЕ ДРУШТВО ЧОВЕЧИЈЕГ ЖИВОТА СЛЕДНЋ. ДРЖАВЕ

у Њу-Јорку, основано 1859. године.

Стање осигуране своте 31-га декембра 1886. 2.097 милиона франака. Нова осигурања изнашали су:

у години 1884.	у години 1885.	у години 1886.
432,000.000	498.600.000	568,800.000 франака.

Целокупна главница (фонд) увеличо се од 326,400.000 франака 1. јануара 1886. на **395,200.000 франака до 1-ог јануара 1887.**

Чист преостатак добитка изнашао је 1-ог јануара **1887. 81,600.000 франака**, према прошлој години увећао се **за 15,000.000 франака.**

По Европи уложене главнице изнашају **преко 19,200.000 франака. После 2 године нема приговора полицама.** Оне се и **одкупљују и редуцирају по жељи, после три године.**

Деонička главница од 100.000 долара укамаћена је **само са 7%**, остали многи милијони изнашајући добитак **искључиво припада осигураницима.**

Најјефтинија уплата, највећа гаранција и најлиберални услови на целом свету на и највећи рад изнад сваког друштва.

Проспекте и свако извешће на српском језику шаљу **СТЕВАН ПЕТРОВИЋ и СИН** главни заступници за сремску жупанију и краљевину Србију са седиштем у Земуну и Београду. 27—39

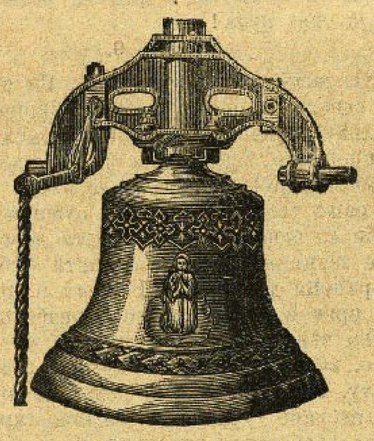

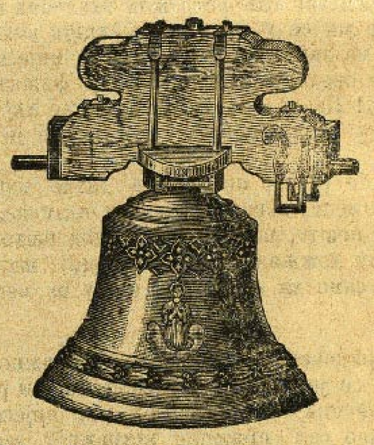

З В О Н А

по новој и старој системи, са гвозденим и дрвеним крунама, од најфинијег метала са гаранцијом на више година израђује звоноливница Ђорђа пл. Боте синова у Вршцу брзо и тачно. Стара звона примамо у промену за нова, са доплатом малом. Оне општине које нису у стању одма платити, примамо се израдити на исплату у ратама. На захтевање шаљемо мустре ливених звона бесплатно.

ЂОРЂА пл. БОТЕ СИНОВИ

звоноливци у Вршцу.

1—10

ТРГОВАЧКА КУЋА

БЕРНХАРДА ТИХО-А

у Брину, Krautmarkt 18 z у својој кући

шаље уз плату у наточ:

Остатак бриског штофа, чиста вуна, 3·10 метра комад за један пар мушки хаљина	ф. 5.—
Остатак штофа за горњи капут чиста вуна, 2·10 метра комад, за један горњи капут	ф. 8.50
Остатак палмерстона, 2·10 метра лутачак, за један зимски капут	ф. 5.50
Остатак мандарена, чиста вуна, 2·10 м. комад, за један мушки зимски капут .	ф. 9.—
Остатак штајерског лодна, 2·25 м. комад за један ловачки капут	ф. 5.—
Десет метера чоје за госпође, чиста вуна, у свим модер. бојама, двоструко широко	ф. 8.
Десет метера Нигер-лодна, чиста вуна, најповољ. за јесење и зимске хаљине, двоструко широко	ф. 5.50
Десет метера терно-велура, чиста вуна, 60 см широко, у свим модерним бојама	ф. 4.50
Десет метера карираног штофа за хаљине 60 см широко, за један пеут хаљину	ф. 2.50
Десет метера Валерије-фланела за праве, најновија десени 60 см широко . .	ф. 4.—
Десет метера парката за хаљине за праве дамске мустре, најнов. десени 60 см ш.	ф. 3.50
Десет метера калмука, модерни десени, за праве. 60 см широко	ф. 2.70
Десет до дванаест метера остатци хавајских ћилима, врло трајни у разним мустрама	ф. 3.60
Један ком. румбурског оксфорда за праве, добар квалитет, цело 29 аршина	ф. 4.50
Један комад зефира, најбоље и најмодерн. за мушке кошуље и хаљине, 30 аршина	ф. 6.50
Један комад кућевног платна. 4/4, 29 аршина . . . . . 5/4, 30 аршина	ф. 4.50 ф. 5.50
Један комад кингланског платна 5/4 шир. 30 арш. цело, боље него платно од пређе	ф. 6 50
Један комад канефоса, 4/4 широко цело 30 аршина, лубичасте боје . . платна од пређе 30 арш. лубичасте, црвене боје	ф. 4.80 ф. 6.
Један комад шифона Nr. C. 30 аршина цело . . . . . Nr. CC најбољи квалитет	ф. 5.30 ф. 6.50
Једна гарнитура од рипса за два кревета и један астадски чаршав . .	ф. 4.50
Једна гарнитура од јуте за два кревета и један астадски чаршав	ф. 3.50
Један кожни покровац, 190 см кутачак, 130 см широк, врло добра сорта . .	ф. 1.50
Једна зимска марама за огртање, 9/4 лутачка, чиста вуна	ф. 2.—
Једна дубл-велурска марама 9/4 лутачка чиста вуна	ф. 3.50

Што се неме не допадне, прима се натраг, а новац ће му се вратити франкирано.

Мустре и ценовници шаљу се бесплатно и наплаћено поштански.

4—10

Власник и издавалац Милица Томић рођ. Милетић. Одговорни уредник Јаша Томић. Српска штампарија дра Светозара Милетића.